

Halász Péter

A „virágospálca” rituális szerepe a moldvai magyarok lakodalmi szokásaiban

„A zerdőbe cigánka, hazaviszik, nyírásza. Mi az?
Rúd, mert az erdőben csak leveles fa; levágják, hazaviszik, rúdnak
teszik benn a házban, s feldíszítik katrincával, kendővel, ingvel,
zsebkendővel, s nyírásának mondják.”

(Klézsei találós kérdés)¹

A *virágospálca* vagy *virágosbot* a hagyományos moldvai csángó magyar lakodalom egyik legfontosabb rítuseszköze, amit nagy valószínűséggel a Kárpát-medencéből hoztak magukkal az elmúlt évszázadok során Moldvába települt, bujdosott vagy menekült magyarok. S bár a nyelvetterület középső és nyugati részén a *vőfélybot*nak nevezett pálca emléke a 20. század második felére ott már halványulóban van, a valamikori ország keleti részében, különösen pedig Moldvában szinte napjainkig megmaradt.

Sajnos a magyar népszokásokkal foglalkozó szakirodalom meglehetősen mostohán bánik a hagyományos paraszti lakodalommal ezzel a jelenségével, nem lehet tudni, hogy a téma hiánya vagy elhalványultsága miatt. A Viski Károly által szerkesztett *A magyarság néprajza* (1942) Szendrey Zsigmond és Szendrey Ákos által jegyzett fejezetében mindössze arra találunk utalást, hogy amikor a vőlegény elindul a menyasszonyért, „az első vőfély rúdra erősített selyemkendőkkel, az úgynevezett ’zászló’-val vonul” a vőlegény násznépe előtt². A *Magyar Néprajz* VII. kötetének (1990) házasságkötéssel foglalkozó fejezete³ pedig egy 1901-ből való adatot idéz, mely szerint a vőfélyek „a dísz kedvéért páczával a kezökben” megjelennek a menyasszonyos háznál, ahol „megbízást” vagy „felhatalmazást” kapnak a lakodalomra való hívogatásra, mégpedig egy „tenyérszi széles, bokáig érő kék-, vagy rózsaszín selyem pántlikával díszített rozsmaring-ág” formájában; tehát ez a Szegedről való adat egyértelműen a *hívogatópálcára*, és nem a *virágospálcára* vonatkozik.⁴

A *Néprajzi Lexikon*ban Tátrai Zsuzsanna az ’életfa’ szócikkben igyekszik összefoglalni a lakodalmak alkalmával az életet és a termékenységet jelképező, a palócoknál *tebének*, Baranya megyében *termőágnak*, Erdélyben *prémesnek*, *nyoszolyóágnak*, a bukovinai székelyeknél

Halász Péter (1939) – agrármérnök, néprajzkutató, ny. főtanácsos, Gyimesközéplek, tatrosmente@gmail.com

¹ Pozsony Ferenc: *Szeret vize martján. Moldvai csángómagyar népköltészet*. A klézsei Lőrinc Györgyné Hodorog Lucától gyűjtötte, bevezetővel ellátta Pozsony Ferenc. A dallamokat hangszalagról lejegyezte és sajtó alá rendezte Török Csorja Viola. Kvár 1994. (Krizsa János Társaság Könyvtára 2.) 156.

² Szendrey Zsigmond – Szendrey Ákos: *Házasság*. = *A magyarság néprajza*. Bp. [1942]. 168.

³ Györgyi Erzsébet: *A házasságkötés szokásai*. = *Magyar Néprajz VII. Népszokás, néphit, népi vallásosság*. Főszerk: Dömötör Tekla. Bp. 1990. 59–60.

⁴ Kovács János: *Szeged és népe. Szeged ethnographiája*. Szeged 1901. 282.

*násznagykalács*nak nevezett tárgyra vonatkozó ismeretanyagot, ami térségenként eltérően, számos különböző formában jelenik meg, de az emberi életet jelképező „*virágospálca*” jelenséggel konkrétan nem is foglalkozik a Lexikon.⁵ Dömötör Tekla is „lakodalmi életfának” nevezi ezt a tárgyat, de nem sokat ír a szerepéről, mert a magyar népszokások számbavétele során funkciójukból kiragadva mint a „falusi lakodalmak tárgyi anyagának” egyik darabját mutatja be, vagy inkább sorolja fel.⁶

Az erősen hagyományörző palócoknál meglehetősen sokáig élő volt a *vőfélybot*, *nádpálca*, *fokos* vagy *buzogány* használata, ami ugyan „ma” – írja Bakó Ferenc a 20. század utolsó harmadában – csak dísz, de fegyver vagy hatalmi jelvény is lehetett egy időben, s akárcsak a neve, formája és anyaga is változó. A bot díszítése is igen változatos, több helyen *ötöztették* is, ami felfogható a tárgy megszemélyesítésének. Használatát a vőlegénytől – mint sok más szerepet, például a búcsúzóik szövegének elmondását –, már a vőfély vette át. Néhol, főleg Nógrád megyében a bot helyett *fokost* használtak, máshol *buzogánynak* nevezték a tárgyat, ismét máshol *borókaágot*, vagy *rozmaringszálat* alkalmaztak. A szerző szerint „a buzogány látszik a legregebbi és a védelmi, rendtartási célra leginkább megfelelő formának”.⁷ Úgy tűnik, hogy a '*vőfélybot*' eredeti szerepe a 20. század elejére már a többi tájegységünkben is halványodóban volt, vagy használatát és formáját illetően keveredett a lakodalomra történő meghívásra szolgáló *hívogatópálcával*.

Ezért számos néprajzi munkában nem különül el a menyasszonyt megszemélyesítő és a vőlegény – vagy helyette a vőfély – által hordozott „*virágospálca*”. Így Erdély nyugati részén, közelebről a Kalotaszegen is keveredik egymással a kétféle „pálca” használata. A források szerint Mérában a vőfélyek „*díszes vőfélypálcával*” hívogatnak, de már Zsobokon és Farnason a násznagyok „*frissen vágott és cifrázott héjú násznagybottal*” invitálták a vendégeket. Alszeg néhány falujában és Felszegen a pálcák szalagosak, és szimbolikájukról, de használatukról nem tudunk meg egyebet, mint hogy a házba belépő vőfélyek illedelmesen *melegenetik* a pálcájukat. Kiüresedett tehát a vőfélypálcák és násznagybotok rituális tartalma, ez is hozzájárulhatott a kétféle funkció keveréséhez, keveredéséhez, s használatukról az 1970-es években már le is mondtak.⁸

Figyelemre méltó a témánkra vonatkozóan a magyarózdi toronyaljáról való adat. Eszerint „színes, virágos pántlikákat gyűjtöttek a lányoktól a vőfélyek, s gombfogantyús vőfélypálcájukat keménypapír alátéttel is pótolva a furat fölött, farosra rakták pántlikázva”. Noha itt határozottan 'vőfélypálcáról' van szó, gyanúsan nagy a rituális szerepe, megbecsültsége, s fontos, hogy a vőfély nem szívesen adja ki a kezéből, mert ha a vendégek kezébe jut, gyorsan elrejtik, s „csak nehezen tudja visszaszerezni”. Úgy tűnik, hogy itt a vőfélypálca részben a máshol vőlegény által kézben tartott *virágospálca* megkülönböztetett szerepét vette át. Ezt a feltevésemet még meg is erősíti a szerző, Horváth István, amikor az amatőr néprajzgyűjtő illő óvatosságával megkockáztatja a feltevést: „talán nem valószínű, hogy valamikor leány-jelképek voltak, hiszen vőfélypálcáknak gömbfejükkel, farosan rakott szoknyaszerű pántlikájukkal antropomorf női formájuk van”.⁹

⁵ Tátrai Zsuzsanna: '*életfa*'. = *Magyar Néprajzi Lexikon I.* Főszerk. Ortutay Gyula. Bp. 1977. 666–667.

⁶ Dömötör Tekla: *Magyar népszokások*. Bp. 1972. 57.

⁷ Bakó Ferenc: *Palócföldi lakodalom*. Bp. 1987. 33–34.

⁸ Vasas Samu – Salamon Anikó: *Kalotaszegi ünnepek*. Bp. 1986. 196–197.

⁹ Horváth István: *Magyarózdi toronyalja. Írói falurajz*. Kvár 1971. 124, 126.

Kelet felé haladva a nyelvterületen már egyre több nyomát találjuk a virágospálca önálló rituális jellegének, kultikus használatának. A Maros megyei Havadon a hívogató leírása során a közölt szövegben keveredik a pálca kétféle nevének használata. A vőfélyek jelvénye – olvashatjuk – a múltban a *pántlikás pálca*, újabban *vőfélypálca*, amit a *nyuszolyólányok* készítettek a falubeli lányoktól kölcsönzött színes pántlikákból. Ez az 1920-as években úgy készült, hogy a vásárolt nádpálcára kötötték a fodrosra húzott pántlikákat. A hívogatópálcát a hívogató előtti este készítették el. A különböző színű szalagok egyik vége szabadon libegett, de a vőfélyek tisztét a lábujjukra tűzött virágcsozor jelezte. Az egyébként igen alapos és lelkiismeretes szerző ebben az esetben nem tér ki arra, hogy eme ’hívogatópálca’-n kívül használatos volt-e olyan vőfélypálca, amivel – mint a karmester a zenekart – vezényelték, irányították volna a ceremóniát.¹⁰ A *Székelyföld leírásában* pedig azt olvashatjuk Orbán Balázstól, hogy a lakodalom előestéjén tartott „vidám-sírató”-ra meghívók eljárják a falut, s két fiatal „felvirágozva, felszalagozva, felcizcomázott pálcákkal... teljesíti ezen tisztséget”. Bár a közlés már a Székelyföldről való, úgy érzem, hogy a szóban forgó pálca „felcizcomázása” elsősorban a hívogatót szolgálta és nem egyebet.¹¹

Valamivel teljesebb képet kapunk a vőfélypálca rituális szerepéről a Székelyföldről, különösen a madéfalvi vérontás után Moldvába csángált csíki székelyek eredeti lakóhelyéről, melynek Csíkszentdomokos nevű településén ritka mélységű és következetességű szellemi ásatást végzett a 20. század utolsó évtizedeiben Balázs Lajos néprajzkutató. Tőle tudhatjuk, hogy itt a násznagy és a vőfély „használatában” lévő *gazda-* és a *felkérőlegény-pálca* formájára azonos, faragott vagy esztergált nyelű, piros szalaggal és aszparáguszöldből, piros muskátliból fonott koszorúval díszített fokos volt. Ez a pálca azonban nemcsak díszül szolgált, hanem az illető személyek megkülönböztető jele is volt, *hatalmuk és tekintélyük jelképe*, amivel a közösség felruházta őket. Ezért egy lépést sem tettek nélküle, egy pillanatra, még tánc közben sem adták ki a kezükből, s megbecsültségüket mi sem bizonyítja jobban, mint hogy „használaton kívül” az otthoni tisztaszoba falába vert szögre akasztva tartották. Itt azonban már megkülönböztethetjük ettől a *felkérőlegény-pálcától* az eltérő készítésű és rendeltetésű *ruhagyertyát*, ami azonban „már csak a közép- és idős nemzedék emlékezetéből rekonstruálható lakodalmi dísz és jelvény”. A formájáról, rendeltetéséről és használatáról – amint maga az anyagot gyűjtő szerző is megállapítja – kapott „kép csak hozzávetőlegesen egységes”, s minél több ismeretanyag jött össze, annál nagyobb lett a zavar körülötte. Csak újra és újra megismételt gyűjtésekkel sikerült tisztáznia, hogy a *ruhagyertya* nem más, mint egy fejrevaló, Csíkbán – akárcsak Moldvában – *ruhának* nevezett kendővel díszített, kérgétől letakarított mogyorópálca vagy símára gyalult és megfaragott fenyőléc, amibe a felső végén egy gyertyát erősítettek. A 2-8 darab kendőt az egyik sarkuknál kötötték a rúdra, miáltal szép csokorba rendeződtek. Ennek a *ruhagyertyának* a lány kelengyéje – amit itt *perefernumnak* neveznek – kikérése (megszerzése) során volt szerepe. A legény az égő *ruhagyertyával* ment be a házba, ahol a felvetett ágyban lévő stafirungot egy idős asszony (*tirihazai*) a lányt *jelképező ruhagyertyát* fogva „örizte”. Ezt a perefernumot a vőlegény csak akkor vihetette el, ha megszerezte a lány ruhagyertyáját – felkendőzött életgyertyáját –, de ehhez próbát kellett kiállnia, meg kellett csókolnia az öreg *tirihazait*. Ha ez sok bolondozás után

¹⁰ Nagy Ödön: *Az élet fordulói. = Változó népi kultúra. Társadalomnéprajzi vizsgálat Havadon*. Szerk. Nagy Olga. Kvár 2000. 276.

¹¹ Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi, s népismereti szempontból I*. Pest 1868. 99.

sikerült, akkor a legény ruhagyertyájával *lángra lobbantották a leányét*, s a két égő gyertyával kiállt az ajtóba. Ez jelentette, hogy vihetik a parafernumot. Mennyi fontos, jelképes cselekedet sűrűsödött itt ebbe a néhány tárgyban és műveletben, mennyi rituális cselekedetet indított a nemrég még élő kulturális örökség virágzásának korszakában! Aztán még számos „feladata” volt ennek a *ruhagyertyának*, utoljára a lakodalom végén ismét meggyújtották, majd kioltották, jelezve, hogy többé már nem lehet leánynak tekinteni a menyasszonyt. A kontyolás után pedig szétbontották a ruhagyertyákat is, mert betöltötték rendeltetésüket. Mint ahogyan az 1960-as évektől már lakodalmi szerepük is véget ért, szó szerint „kimentek a divatból”.¹²

Nagyon tanulságos a hagyomány továbbélésének szempontjából, ha végigkísérjük, hogy a Csíkban a 20. század közepéig használatos *ruhagyertyát* mint a lakodalom rituális kellékét és használatának rendjét miként vitték magukkal a 18. század második felében, a madéfalvi vérengzést követően Moldvába, majd onnan részben Bukovinába települt székelyek. Hogy ez a néptöredék milyen erőteljesen ragaszkodott lakodalmas hagyományaihoz – is, azt a *ruhagyertya*, a *ruháspálca* és a *virágospálca* sorsán keresztül tudjuk fölismerni. Hiszen ebben a Csíkból elmenekült, majd Moldvából részben Bukovinába s onnan 150 esztendő (öt emberöltő!) múltán Bácskába, végül Tolna, valamint Baranya megyébe került székely közösségben annyi szenvedés, menekülés, hányattatás után, csaknem kétszáz esztendő múltán még szinte épségben vagy legalábbis fontosabb vonásaiban megtalálhatták a néprajzi hagyományok kutatói a lakodalmas szokások Székelyföldről magukkal vitt elemeit. A Bukovinából a 20. század derekán hazakerült, immár Tolna és Baranya megyében élő székelyek kétféleképpen nevezték ezt a rituális lakodalmi jelképet, amelyek megjelenésüket és funkciójukat tekintve nagyon hasonlóak voltak. Andrásfalván *ruháspálcának*, Hadikfalván *zászlónak* mondták. Az előbbi helyen kétméteres guzsalyra kötött, nagyméretű, 5–6 darab selyem és kasmír kendősorral díszítették, s olyannyira beburkolták, hogy a farész nem is látszott, teljesen eltakarták a kendők. A hadikfalvi fele ekkora volt, Istenségit sen pedig nagyobb, és a neve *szallagos pálca*. Ez a lakodalmi gazdának volt a jelvénye, ami a tisztét teljessé tette. Akárcsak Csíkban, itt is mindig magánál hordta, elsősorban a házon kívül, amikor vonult a násznép. Ezzel verte az ajtót vagy a padot, ha szólni akart. A ruháspálcát a menyasszony készítette a nyoszolyóival, amit pedig a vőlegénynek szántak, az egyik nyoszolyó tartotta a szekér faránál. Legénynek kékkkel, leánynak pirossal díszítették. A menyasszony zászlóját a házban, egy sarokban, eldugva tartották, ha aztán a vőlegény násznépe megszerezte, *igényt tarthatott a menyasszonyra*. A zászló tehát itt is a menyasszonyt jelképezte, bár funkciójának néhány eleme már keveredett a hívogató vőfély pálcájával. A bukovinai székelyek a ruhás- vagy szallagos pálca „táncoltatására” nem emlékeztek.¹³

A Kárpát-medencéből Moldvába került – a keleti magyar nyelvjárás szerint *csángált* – magyar népcsoportról általában tudjuk, hogy történelmi, földrajzi, vallási, nyelvi elszakíttóságukban és többé-kevésbé elszigeteltségükben, mint általában a „peremlétben” élő etnikumok, erősen ragaszkodnak a hagyományaikhoz, szokásaikat gyakran régiesebb, esetünkben a Kárpátokon belül maradtakhoz képest „eredetibb” formában őrizték, néhány elemében akár napjainkig. Ezt láthatjuk a *virágospálca* esetében is. Természetesen nem a moldvai magyarság jelenlegi, kollektívizálás dúlta, szocializmus rombolta, kivándorlás tépázta állapotáról beszélek, hanem az szájhagyományban élő műveltséggel rendelkező közösségek emberi emlékezettel még elérhető

¹² Balázs Lajos: *Az én első tisztességes napom. Párválasztás és lakodalom Csíkszentdomokoson*. Buk. 1994. 254–257.

¹³ Györgyi Erzsébet: *Házasságkötés a bukovinai székelyeknél*. Néprajzi Közlemények VII(1963). 3–4. 63.

állapotáról. Ha ezeket a Moldvában gyűjtött és felmutatható adatokat összevetjük, szükség esetén kiegészítjük az erdélyi részéről, különösen pedig a korábban Bukovinában konzerválódott székelyektől gyűjtött anyagokkal, a lehetőségekhez képest teljes képet kaphatunk a lakodalmi virágospálca készítéséről, értelméről és jelentőségéről.

A moldvai magyarok többnyire megkülönböztetik a rituális jelképekben gazdag, tulajdonképpen a menyasszonyt, vagyis a *nyírászat* jelképező *virágospálcát* a *hívogatópálcától*, bár esetenként itt is találkozunk a két fogalom keveredésével, amiről azonban nem mindig lehet egyértelműen eldönteni, hogy az „adatközlők” vagy az „adatrögzítők” tévesztéséről van-e szó. A moldvai magyar tájnyelv szótára mindenesetre egyértelműen megkülönbözteti a *hívogatás* segédeszközékként használt *botot* („tesznek hívogatókot, legényeket, mejikek mennek botval e falun háztól házig”) és a *virágospálcát*, ami „a lakodalom rítuseszköze”. A szótár szócikke szerint Klézsén az volt a szokás, hogy mikor indult a lakodalom, „akkor a lányokot eszehívták s a lányok csináltak egy szép botot, úgy hívták *virágosbot*, s azt s lányok megkötték szép virágokból. [...] aztán vót a bot megtáncoltatása... A virágbotokon égnek a gyertyák. Van egy négyes gyertya megfonva viaszból, és van egy nagy gyertya odakötve. Aztán történik, hogy ha meggyúl az az árpa[kalász], ki a tetején van, amelyiknek leég az árpa a tetejéről, a völegény és a menyasszony közül az meghal előbb, annak rövidebb az élő napja. S a virágosbotokat bontották el. Akkor az azt jelentette, s kötték bé két zsebkendőbe azt a virágot, s tették bé a ládába. S azt arra tartották, hogy vaj egyszer egy beteg, akkor avval a virággal füstölték meg.”¹⁴ Péntek János szócikke nagyjából el is mondja, amit a moldvai magyarok virágpálcájáról tudni kell és lehet, a lényegről mindenesetre tájékoztat. Néhány további részlettel azonban még érdemes gazdagítani az ezzel kapcsolatos tudásunkat, hiszen láthatjuk, hogy különleges, hogy úgy mondjam, „földöntúli” képességekkel felruházott, rituális tárgyról van szó.

Szentimrei Judit, akinek az 1950-es évek elején még módja volt szorosabb összefüggéseiben tanulmányozni a moldvai magyarok hagyományvilágát, megállapította – vagy talán inkább megsejtette –, hogy „a *virágospálca az életfa kicsinyített mása*”, aminek komoly szerepe van a lakodalomban. Rendszerint a lakodalmat megelőző napon, újabban a szombati *síratón*, ahol az összegyűlt fiatalok nagyon is vidáman „elsíratják” a legénységüket és a leányságukat, „a *küsnyszolyók* összegyűlnek, és kötnék egy virágospálcát [...], amelyre fölfonnak, négybefonva, négy gyertyát...” „A két ember életének fonala – hangsúlyozza a néprajzkutató – itt fonódik egybe. Ezután már közös utat világít meg a gyertya...”¹⁵ Hogy aztán ezt a jelképes összefüggést a kutató érezte-e meg a jelenségben, vagy a „küsnyszolyóktól” hallotta, ma már aligha lehet eldönteni.

A virágospálca anyagáról el kell mondanunk, hogy készítéséhez Klézsén régen – Duma András leírása szerint – többször nyírfaágat használtak, és kétféleképpen formázták: *nyírve*, vagyis forgácsolva a kézvonóval, hogy a végén a forgácsból egy virág *benderedett* körbe-körbe, ebből lett a *nyirely* pálcája, avagy késsel bevájva, amiből a *nyírásza* pálcája lett. „A virágospálcákat – írja – Klézsén a három búcsúztatásig vitték”.¹⁶ János-Szatmári Ildikó pedig Klézsén, Külsőrekecsinben és Somoskán gyűjtött anyaga alapján a lakodalom jelképének tekinti

¹⁴ Péntek János: *A moldvai magyar tájnyelv szótára II*. Kvár 2017.

¹⁵ Szentimrei Judit: *Szöttesek, varrások-himzések*. = Kós Károly – Szentimrei Judit – Nagy Jenő: *Moldvai csángó népművészet*. Buk. 1981. 259.

¹⁶ Duma-István András: *A csángók világa – hegyek, vizek, táltosok*. Kézdivásárhely 2015. 57.



1. kép. Gyertyákkal egybefont virágospálcá.
Külsőrekecsin, 2000. Gazda Klára felvétele.

a *virágospálcát*, amit csak leányok köthettek a *sirató* vagy *fülke* alkalmával.¹⁷ Ilyet készítettek a fiatal halott számára is, amivel később még foglalkozom.

Érdekes adattal szolgál az 1920-as évekből Csűry Bálint, amikor megállapítja, hogy a „Bákó vidéki falvakban” az *esküvés* után – amire a *menekező* előtt „a templomban, a páter előtt” este került sor – a vőlegény és a menyasszony házánál volt a *fülke* vagy *védre*. Erre az alkalomra a vőlegényhez eljönnek az *onokák* – unokatestvérek –, feldíszítik a kalapját búzafejekkel, virágokkal, pávatollukkal, pénzfűzérrel, s elkészítik a *nyiré-pálcát*, kötnek rá *szervetet*. Ezt aztán a lakodalom alatt a vőlegény örökké a kezében hordozza.¹⁸ Itt kell megjegyezni, hogy a lakodalom – vagyis a *menyeko* – előtti napon tartott templomi esketés így módon csaknem olyan „mellékes” eseményé válik, mint amilyen másodrangú a Romániában 1904-ben bevezetett polgári esküvő. Mindenesetre a hagyományos paraszti lakodalmak elemzése során észre kell vennünk, hogy az egyházi ceremóniának mennyire – hogy is mondjam? – alárendelt helye van a rituális elemekben bővelkedő, nem is olyan régen még 2-3 napig vagy annál is tovább tartó lakodalmakon belül. Vagyis az utóbbi évszázadnyi idő kevés volt arra, hogy a több évszázada – vagy talán évezrede? – formálódó és beivódó hagyomány rendjébe egyenrangú tényezőként épüljön be. Úgy tudom, hogy Klézsén – és bizonyára más falvakban is – régen szerdán tartották

¹⁷ János-Szatmári Ildikó: *A moldvai csángó lakodalom szokásvariánsai. = Életutak és életmódok.* Szerk. Szabó Á. Tőhötöm. Kvár 2002. (Krizsa Könyvek 15.) 113.

¹⁸ Csűry Bálint: *Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról.* Cluj-Kolozsvár 1930. (Erdélyi Tudományos Füzetek 27.) 4.



2. kép. Nyírásza és az ifjú pár számára készített virágospálcák.
Külsörekecsin, 2012. Ádám Gyula felvétele.

a menyeközöt, s előtte kedden rendezték a leánybúcsút, a *fülkét*. Ekkor köszönt el a nyírásza a leánybarátaival, s ezen az estén készítették el a „vőfénypálcát”, ami ez esetben valószínűleg a *virágos pálcát* jelenti. „Egy nagy bot tetejibe *gyortyát* kötnek” – írja Péterbencze Anikó.¹⁹ Ezt az alkalmat a Tázló mentén, Frumószában és Pusztinában – lehet, hogy máshol is – *nuntatáncnak* vagy idegen szóval *vedrának* nevezik, amiről csak azt tudom, hogy ebben a formában nincs benne a román szótárakban.

Valószínűleg Klézsén és a környékén gyűjtött anyaga alapján írja a tragikusan és viszonylag fiatalon elhunyt Seres András, hogy a *menykező* előtti nap délutánján kezdődik a *sirató* vagy *fülke*, *filke* és a *nuntatánc*. Ennek előestéjén a menyasszony meghívott leányrokonai, kereszt-szülei korábban megjelennek a vőlegény házánál, hogy megkössék a *virágospálcát*. Ehhez a vőlegény hosszának megfelelő méretű, kérgétől megtakarított nyír- vagy fűzbotra madarat ábrázoló szikrás *ruvacsát* kötöttek, és mű- vagy élővirágokkal (gyapár, szekfü, veresbuszujok, szászviráglevél) díszítették.²⁰ Én magam Diószénben úgy hallottam, hogy szombat este kezdődik a *sirató*, vagy amint még mondják, a *fülke*, mind a vőlegénynél, mind a menyasszonynál. A lányok, vagyis a *künyoszolyók* összegyűlnek, és kötnek egy *virágos pálcát* a vőlegénynél és a menyasszonynál is, „*amire fölfontak négybe, négy gyertyát, s mikor készen van, megtáncoltassák*”.

A virágospálcákat nagyra becsülik a lakodalom végéig – írja Szabó Ferenc trunki parasztgazda Domokos Pál Péter kérésére készített, menyegzőről szóló leírásában: „nagy becsűje van a lakodalom tartama alatt”.²¹ Maga a virágospálca úgy készül a Szeret és a Beszterce

¹⁹ Péterbencze Anikó: *Táncok és táncos szokások a Bákó környéki falvakban*. = „Moldovának szíp tájaind születem...” *Magyarországi Csángó Fesztivál és Konferencia*. Szerk. Uő. Jászberény 1993. 74.

²⁰ Seres András: *Moldvai lakodalmi szokások*. Néprajzi Látóhatár III(1994). 1–2. 95.

²¹ Szabó Ferenc: *Lakodalom Trunkon*. = Domokos Pál Péter: *A moldvai magyarság*. Bp. 1987. 503.



3. kép. Keresztbe tett hívogatópálcák és virágospálca.
Klézse, 2014. Duma Dániel felvétele.

Forrás: Duma-István András: *A csángók világa – hegyek, vizek, táltosok*. Kézdivásárhely 2015. 58.

összefolyásánál fekvő, Bogdánfalvából települt Trunkban, hogy „virágot tesznek egy botra, a level meg van kondorítva, aztán jön a virág lefelé, egészen végig. Amíg ez készül, addig a keresztanyák *siritik* a gyertyát *viászból* a virágos pácához. Oda jön négy gyertya összefonva. Amilyen hosszú a virágos pálca, olyan hosszúak a gyertyák. Mikor kész van a pálca és a gyertyák, akkor a nagyobb keresztapa ad egy nagy gyertyát a négy gyertya mellé. S este, mikor esznek, meggyújsák az egészet és *meztáncótassák a virágos pácát*.”²²

A virágospálca rituális szerepének valószínűleg a legkiemelkedőbb eseménye. Ekkorra, már meglehetősen emelkedett a *fűlyke*, *vedra*, vagy *nuntatánc* résztvevőinek hangulata, ilyenkor a *nyírásza* megáll egy sarokban, s a keresztanyja, vagy egy nagynénje táncoltatja a botot, sétál vele a házban elé, s vissza. Klézsen ilyenkor ezt éneklük a Baranya megyei Mekényesen végzett gyűjtés szerint.

*„El az ajtóig, s még vissza,
a gyűrűmet add vissza.
Vége lett a leányságnak,
mint a nyári virágszálnak,
hujujujuju-jujujujuju!*

Ezt mondták háromszor. A legényeknek meg így:

²² Nagy Olga: *Népi változatok a szerelemre és a házasságra*. Székelyudvarhely 1994. 119.

*El az ajtóig, s még vissza,
a gyűrűmet add vissza.
Vége lett a legénységnek,
mint az őszi fűzlevélnek.
Hujujuju-juhuhuhu!... ”²³*

A pálcá táncoltatásán a vőlegény is részt vesz, mégpedig szép varrott jegykendővel „felkészített” *baltájával*. Ilyenkor a *hívogató* egy lánnyal közreveszi a *virágospálcát*, a legény a bal kezével a leány a jobb kezével fogja, és úgy táncolnak vele körbe. a pálcára alkalmazott viaszgyertyákat pedig minden táncoltatáskor, menyasszonyhozáskor újra és újra meggyújtják.²⁴ Lángra lobbantják továbbá a templomba menetelkor és a menyasszonyhozáskor is. Vajon e gyertyák az ifjú pár evilági útját – mint a haldoklónak a másvilágit – hivatottak beragyogni, megmutatni? – teszi fel a kérdést Szentimrei Judit.²⁵ A sok gyertyagyújtogatástól aztán időnként meggyulladt a nyirásza vagy a nyirel *virágospálcáján* lévő árpakalász is, ami a hiedelem szerint azt jelenti, hogy kettőjük közül neki lesz „rövidebb az élnapja”, vagyis hamarabb hal meg.²⁶

Kiemelt megbecsülésben részesült a virágospálca a templomi szertartás idején is. Bosnyák Sándor még az 1970-es években írta, hogy amikor vasárnap reggel mentek a misére, a *virágos botot* egy legény vitte a nászmenet előtt, s odaérve eléeresztették a nyirászat, aki letérdelt az oltár lépcsőjére. „s azt a virágos botot tartották a hátánál, amíg megesküdték”. Tehát a virágospálca is részt vett az esketésen, képletesen „őt” is megeskették. A miséről hazatérve fontos eseményre került sor. Szó szerint idézem Bosnyák Sándort annak rögzítésére, hogy a menyasszonyt jelképező *virágospálca* nem tévesztendő és nem téveszthető össze a lakodalmásokat *hívogató pálcával*. „Megállott a hívogató a ház közepén, egyik kezében fogta a hívogató botját, a másikban azt a virágos botot. S akkor megkerülték az asztalokat, szépen leült a menyasszony, s a virágos botot letették a sarokba, s aztán tették az ételeket, s kezdtek enni.” De nem szakadt el az immár összeeskettett ifjú pár a lakodalom további részében sem a virágospálcáktól. Mikor vitték a nyirászatát a kocsikkal, hozták a legény *virágospálcáját* is, azt tartották a hátánál az udvar közepén, a menyasszonysírató idején, s mikor feltették a lányt a szekérbe, a virágospálcája is vele ment. Azzal együtt vették le a szekérből, s a nyirelrel közösen mentek be e házba. Ott a virágosbotokat a *hátikhoz* tették, ettek, s „vitték a virágos botot s a menyasszonyt és *vetkeztették le*”. A menyasszonyra más kendőt tettek, a virágos botot pedig elbontották. A virágját egy kendőbe kötötték, s eltették a ládába, hogy ha valaki megbetegszik, azzal füstölődjék.²⁷

A virágospálcát meg kellett takarítani, és szokás szerint gondosan őrizni kellett az esküvő után, de vannak, akik a szárát guzsalynak használták, s újabbban egyre többen elvetik. A klézsei Duma András írja, hogy gyermekkorában a szülei nuntájában használt virágospálcát a hiuban találta, rákötve a *kakasülöre*. „Ott találtam azt a gyertyát is, amit a mi menyegzőnk idején hordoztak a testvérek és *onokák* a házasulóknál a már elfelejtett virágos pálcá helyett.”²⁸

²³ Bosnyák Sándor: *A moldvai magyarok hitvilága*. Folklor Archívum 12. Szerk. Hoppál Mihály. Bp. 1980. 200.

²⁴ Domokos Pál Péter: *Csángó lakodalom*. = „Moldovának szíp tájaind születtem...” *Magyarországi Csángó Fesztivál és Konferencia*. Szerk. Péterbenze Anikó. Jászberény 1993. 92.

²⁵ Szentimrei Judit: *i. m.* 259.

²⁶ Bosnyák Sándor: *i. m.* 201.

²⁷ Uo. 201.

²⁸ Duma-István András: *Csángó mitológia*. Kézdivásárhely 2005. 67.

Itt kell megemlítenem a virágospálca másik, bár az eddigivel is szorosan összetartozó szerepét, amikor fiatal, házasuló korban lévő halott temetésekor jelképezi, mintegy „képviseli” az elhunytat, s ez a szokás talán túlélheti a *nuntában* betöltött szerepét is, mert eladósorban lévő halott temetésekor több helyen még napjainkban is kötnek, mégpedig hasonlót, mint a lakodalmokra. Ez a pálca is „meg van virágozva, tetejében gyertya, árpafejet is tesznek, zódet, amelyik nincsen még megszemezve – vagyis jelképezi a halott ártatlanságát. A halott lakodalmára készített virágospalcát a temetői kereszt mellett hagyják jelként, hogy oda fiatal van eltemetve.” A szerző a klézsei temetőben 52 virágpalcát számolt össze a 20. század utolsó évtizedében.²⁹

A mai, főleg városi éttermekben tartott nuntákon a sok csillogó evőeszköz, egyenruhás pincér és hangos gépzene között jórészt már elveszett, de olykor-olykor még föl-fölsimerhető a hagyományos csángó magyar menyegzők egy-egy, partra vetett halként vergődő, sínylődő eleme, de a gondosan és szeretettel készített és előírásosan használt virágospálca, a virágként tündöklő menyasszony szépséges jelképe ma már mutatóban sincs közöttük.

The Ritual Role of the “Flower Stick” in the Wedding Traditions of the Moldavian Hungarians

Keywords: traditional peasant weddings, archetypal symbolism in folklore, Moldavian Hungarians (Csángós)

During the traditional peasant weddings, at the beginning of the 20th century, the Hungarians still made rods, sticks, which were decorated with flowers, scarfs and others, which were used to symbolize the bride or the groom in different forms during the wedding ceremony. In the middle of the 20th century its use has almost disappeared in the western and central parts of the Hungarian language area of the Carpathian Basin, but in the eastern parts, especially in the Székely Land and Moldavia, it has remained in various forms until today. The Moldavian Csángó Hungarians in their geographic, ethnic, religious and linguistic isolation used this folk tradition until the last decades of the 20th century. On the occasion of the bachelorette party before the wedding, they made the *flowerstick* decorated with ornate woven fabrics, candles, rags and flowers, on top of which a candle was fixed, and subsequently on many occasions this symbolized the bride, so it was sometimes danced. If a girl of marriageable age died, she was buried as a bride, and the *flower stick* was placed next to her cross.

²⁹ János-Szatmári Ildikó: *i. m.* 113.